

Kossuth Lajosnak anyámhoz intézett eredeti leveleiből.

Írta: Orbán Eliz.

Majd elkövetkezik, hogy a visszaemlékezést a rohanó idő, mely még a lélek sebeit is beheggeszti s a viszonyok elkövetkezendő változása, mely a múltakat a jelennek fátýolával borítja, előbb-utóbb elfogják mosni a hantot mely takar.

Egy öreg, szomorú ember írta e sorokat; megtört alakja azóta óriássá nőtt. Az emberek, kiknek vezetőjük, az eszmék, melyeknek apostola volt, eltűntek.

Messziről, mintha homályból jönne csak, világít meg valami gyenge fény, az Emlékezet.

„Ti áldásnak mondjátok az Emlékezetet, én nem; mert nekem az életem, az örömből, melyre emlékezni oly jól esik, csak igen kevés jutott, a fájdalomtól pedig, melyet felejteni szeretnék, igen sok s élttem végalkonya sem tud e feledésre megtanítani.“

A Via Dei Millen lakott szerény egyemeletes házban, ablakai a Garribaldi-térre néztek; a lépcsőház, a lakás tele van növényekkel; igen szerette a virágokat s előszeretettel foglalkozott a botanikával. Hálószobájában állott felesége és leánya arcképe, szeretete minden nap friss virágokat állított e két kép alá.

Sokat dolgozott. Írt. Szerette volna eszméit örökéletűvé tenni. Nem panaszkodik, sokkal nemesebb, fenköltebb, büszkébb, semhogy hozzátartozóit ilyesmivel szomorítsa. Humorát sem veszi el egészen, mint azt később közreadott soraiból látni fogjuk, néha azonban kiför az elkeseredés, fájdalom és gúnyhangján ír.

„Az alkonyatnak is megszokott lenni a maga szelid derüje s én haragszom magamra komoly kedélyem miatt, hiszen volna okom derüre is, mert mint atya szerencsésnek érzem magam, sőt büszkeséggel fölthetne el a siker s az érdemnek elismerése, melyet fiaim a hontalan vándornak fiai becsületes igyekezetükkel maguknak idegenek között kivívtak. Mig munkaadó és munkás között mindenütt a világon harc folyik, Feri fiamat a keze

alatt lévő másfélezer munkás a hála és szeretet tüntetésével veszik körül, ami oly szokatlan itt Olaszországban s Olaszországnak kivált azon részén, hol a szociális mozgalomnak főhadiszállása van, hogy még Humberto király is indíttatva találta magát elismerését a maga módja szerint az által éreztetni, hogy minden kérés és közbenjárás nélkül, a saját jószándóból, az olasz koronarend Commendátori keresztjét küldte meg Ferinek.

Lajos fiam pedig oly magas állásban lett a vasutigazgatóságnál kinevezve, mely arról tanúskodik, hogy tehetsége s érdeme oly köz-elismerést vívtak ki, mely még az irigységet is legyőzte.

Hát mert ez így van s mert koromhoz képest egészségi tekintetben nem panaszkodhatom, a lelket, festet ölü élelmi gondokkal nincs bajom; ez mind elég ok lehetne arra, hogy ne vegyen rajtam erőt a kedély elhomályosodás, de nem tehetek róla, nagyon erőt vett rajtam az életuntság; homlokom mindig borús s mosoly sohasem jön ajkaimra.

Türni kell, amin változtatni nem lehet. Kerülöm az embereket, bár az emberiséget szeretem, de csak úgy a távolból. Már a beszéd-től is elszoktam, kutyám nem leve, hogy vele diskurálhassak, azt hiszem még ugatni sem tudnék, nemhogy beszélni.

Nápolyba készülök menni Lajos fiamhoz. Ha lelek valami szép helyet, kilátással a haragos Vezuva és a tengerre, „That glorious miezor where the Allmyhty's form glasses issel in tempests“ melyen (mint egykor irám) „tízezer hajóhad nyomot nem hagyva, hőmpölyg tova, mig itt e földnek nyirkos talajában nyomot hagy minden gyáva nyúl“ s ha találok megfelelő helyet, azt mondom magamnak, „va puve vedi Napoli e poi mori bizanc mori“ ez az én egyedüli kilátásom.

Fáj, hogy szeretteim nem lehetnek velem, ha majd eljön a megváltás — a Halál — mert aki a társasviszonyokban a mai magyar államban boldogulni akar, annak kerülnie kell a velem való érintkezést, mert annak tudata, hogy velem valaki barátságos viszonyban áll, az embereket visszatartóbbá teszi, boldogulásának akadályá lehet.

Kissé több is van Magyarországon abból

a magyar jó kedvből, mint amennyire oka volna a magyarnak.”

Nagyjában számítást tettem, hogy mennyi pénzbe kerülhet az a tömérdek bankettirozás s olyan összegre ütött ki a számítás, hogyha annak csak felét odaadják a Magyar Köz-
művelődési Egyletnek, Kolozsvárt, meglehetően vele menteni a széles jó kedvvel hanyatló magyarságot — Erdélyben, de mig erre csak cseppen, a bankettre ömlik.

„Költs fel ha ihatnám,” mondá az egykori debreceni legátus, mendikássának, lefekvéskor. „Hát hogy tudjam én, hogy mikor ihatnék,” kérdé emez. „Szamár te, hát nem tudod, hogy mindig ihatnám?”

Igy van biz ez, a jó kedvű magyar is mindig ihatnék.

De hát lehet igazságtalanság is fölem azon fel akadni, hogy nemzetemnek oly bőven kijutott abból az Isten áldásból, mi az élet fűszere, a jó kedvből.

Én fájdalom igen rég nem ismerem, mily szomorú tengéssé teszi az életet, ez a nem ismerés.

Ennyit közlök most Kossuth Lajos örökszép értékes leveleiből, melyeket édes anyámhoz írt, ki fiatal korában, nagybátyja társaságában Turinban hosszabb időt töltött s naponta együtt volt Kossuth Lajossal.

Csodálatos, hogy az agg, életküzdelmekben kifáradt férfi és a fiatal életvidám leányka mily jól megértették egymást. Anyám visszajött Magyarországra s a levélváltás ekkor vette kezdetét.

A Lemondás végtelenbe vezető útain egy szelid, kék virág nyílt: „a barátság virága” és ez a sápadt kék virág még most is nyílik.

Levél.

Írta: Izsák Gyula.

Asszonyom, emlékszik még talán,
Valami csendes, holdas éjszakán
Valloftam Önnek forró szenvedéllyel ...
Gyönyörű volt az éjjel,
Tele sok fitkos, illatos mesével.

Asszonyom, emlékszik még talán,
Valami csendes, holdas éjszakán
Valaki utólszor esengett
Egy biztató, egy bizalmas szóért,
Egy ... csókért! ...
... S szivéből bánat-dal fakadt ...
Emlékszik-e?
Valaki sirt az ablaka alatt ...

... És annyi nehéz, hosszú év után
Ismét megláttam tegnap délután ...
Szivem megdobbant ... Volt egyszer favasz,
S éltek még álmok úgy-e Asszonyom?
Hogy régen volt? ... Óh, már mit sem tesz az! ...

Lám, az öreg, vén, idő szalad
Szép Asszonyom ...

Ma hirt halloftam ...
Úgy hatott rám, mint mesebeli-ének ...
Óh, Asszonyom ... elhihetem-e,
Szabad-e hinnem, hogy ura a szivének?

... Irjon egy árva sort nekem ...
Én Önt Asszonyom
Még mindig nagyon, forrón szeretem ...
Irjon ... Csak egy szót: „Igen.”
... S boldog lesz az én szenvedő, szerelmes
[szivem ...

Hive, akire Ön ... Asszonyom
Rámosolygott ... ott ... a bálban ...
Junius ... a rózsák hónapjában ...

